

# NATUURHISTORISCH MAANDBLAD



59e Jaargang no 2

28 februari 1970

# GEMEENTE-SPAARBANK VAN MAASTRICHT

biedt U:

***Uitgebreide kosteloze service***

***Onbeperkte garantie van de  
Gemeente Maastricht***

***De hoogst mogelijke rente***

***Algehele geheimhouding***

Hoofdkantoor: Markt 17 te Maastricht

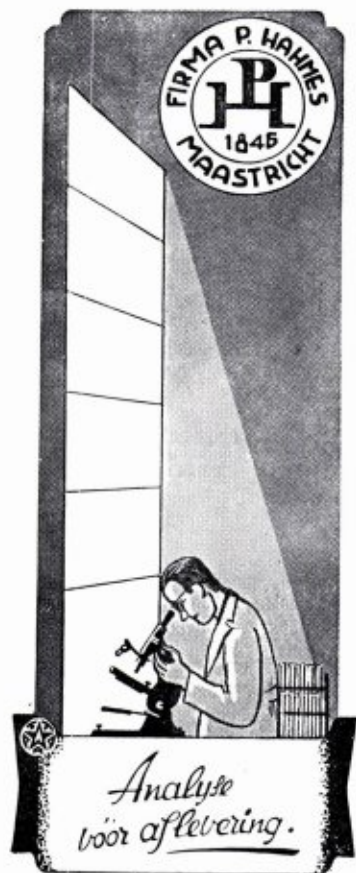
Bijkantoren te:

Maastricht: St. Annalaan 14 en Spoorweglaan 13.

Sittard: Engelenkampstraat 72 en

Valkenburg: L. v. d. Maesenstraat 11.

Rijdende bijkantoren: dienstregelingen gratis op  
aanvraag.



Hier kan

*uw* advertentie

nog geplaatst worden

## NIEUWE

EN

## OUDE

Natuurwetenschappelijke BOEKEN

Speciaal:  
ENTOMOLOGIE  
ZOOLOGIE  
BOTANIE

leveren op zeer gemakkelijke voorwaarden



## GOECKE & EVERS

Uitgeverij - Boekhandel en Antiquariaat voor  
Natuurwetenschappelijke Litteratuur

Neue Anshrift: 415 Krefeld, Deutschland  
Dürerstr. 13

CATALOGI WORDEN OP AANVRAAG EN ONDER  
OPGAAF VAN STUDIEGEBIED GRATIS TOEGEZONDEN

# Natuurhistorisch Maandblad

Orgaan van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg

**REDACTIE:** R. Geurts; Dr. P. J. van Nieuwenhoven; Dr. E. M. Kruytzer.

**Hoofdredactrice:** Mevr. Dr. W. Minis - van de Geyn, Bonnefant 5, Maastricht (tel. 04400-12556).

**ADMINISTRATIE:** Adreswijzigingen, opgave van nieuwe leden, bestellingen van Maandbladen te zenden aan het Natuurhistorisch Museum, Bosquetplein 7, Maastricht. Telefoon 04400 - 14174. Afzonderlijke nummers voor niet-leden f 1,25, voor leden f 1,—: dubbelnummers f 2,50 en f 2,—. Auteursrechten voorbehouden.

**NATUURHISTORISCH GENOOTSCHAP:**

**Voorzitter:** Prof. Dr. J. K. A. van Boven, Bosquetplein 7, Maastricht.

**Secretaresse:** Mevr. Dr. L. Wiertz-Hoessels, Bergerstraat 103, Heer.

**Penningmeester:** P. Wassenberg, Hertogsingel 87A, giro 1036366 t.n.v. Natuurhistorisch Genootschap Maastricht.

**Lidmaatschap** f 10,— per jaar (gezinscontributie f 12,50). Het **Maandblad** wordt aan alle leden gratis toegezonden. Prijs voor niet-leden f 15,— per jaar.

**INHOUD:** Aankondiging van de maandvergaderingen, blz. 25. — De Natuur in, blz. 25. — De afbeelding op de omslag, blz. 25. — Dr. E. M. Kruytzer, 50 jaar priester, blz. 26. — Natuurwetenschappelijk veldstation te Cadier en Keer, blz. 27. — Inventarisatie oeverwaluw, blz. 28. — Verschenen Publicatie XIX, afl. 3, blz. 28. — Maasonderzoek, blz. 28. — Verslagen maandvergaderingen blz. 29. — Nieuws uit Noord-Limburg, blz. 31. — N70; J. H. H. de Haan, De Avifauna van de Groote Peel, blz. 32.

## AANKONDIGING VAN DE MAANDVERGADERINGEN

*te Heerlen*, op dinsdag 3 maart, om 19.30 uur in het Grotiuscollege. De heer **F. Krüll** houdt een voordracht over:

De flora van Zweeds Lapland (met projectie).

*te Heerlen*, op dinsdag 6 april, om 19.30 uur in het Grotiuscollege. De heer van **Geel** houdt een voordracht over:

De flora van Ardèche, Z. Frankrijk (met projectie).

*te Maastricht*, op donderdag 5 maart, in de bibliotheek van het Natuurhistorisch Museum.

Eerst zijn de mededelingen, door de leden aan de orde; vervolgens zal de voorzitter, prof. dr J. van **Boven** een korte uiteenzetting geven over:

Insekten schimmels.

Na de pauze vertoont Dr. P. J. van **Nieuwenhoven** een serie dia's over:

Bloeiende planten in Oost Afrika.

## DE NATUUR IN

*Programma natuurwandelingen in maart*

**Zondag 15 maart:** Excursie naar de Voerstreek-Val Dieu, olv. IVN-Valkenburg. Vertrek VVV-kantoor Valkenburg om 14.00 uur.

**Zondag 15 maart:** Wandeling naar Berg en Terblijt olv. IVN-Meerssen. Vertrek van Geulhemermolen om 14.30 uur.

**Zaterdag 21 maart:** Wandeling door 't Schutterspark olv. IVN-Brunssum. Vertrek Schuttershûske om 14.30 uur.

**Zondag 22 maart:** Veldwandeling naar gemengd loofbos de Hondskerk olv. IVN-Sittard/Geleen. Vertrek kerk Munstergeleen om 14.30 uur.

**Maandag 30 maart:** Eifelwandeling via het stuwmeer Obermaubach naar Nideggen.

Deelnemersprijs leden f 7,—, niet leden f 8,— per persoon. Opgave vóór 20 maart door storting op giro no 1975799 t.n.v. „De Natuurgids” te Heerlen, met vermelding „Eifeltocht”.

De bus vertrekt uit Heerlen, Geleen en Maastricht. Inlichtingen tel. 04440 - 19355.

## DE AFBEELDING OP DE OMSLAG

Turfgat in het Limburgse deel van de Peel.  
foto Dr. P. J. van Nieuwenhoven.



### Dr. E. M. Kruytzer 50 jaar Priester

Op vrijdag 20 maart a.s. gedenkt onze oud-voorzitter Dr. E. M. Kruytzer de dag, waarop hij vijftig jaar geleden priester werd gewijd. Normaal zou de redactie van het Maandblad dit heugelijk feit vermelden in de rubriek „Uit eigen Kring”, maar nu kan zij hiermee zeker niet volstaan. Immers van deze 50 jaren waren er ruim 46 nauw verbonden met het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg.

In 1946 werd de jubilaris benoemd tot lid van het bestuur; een jaar later volgde zijn aanstelling tot Directeur van het Natuurhistorisch Museum, waarvan hij bij het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd in 1961 afscheid nam.

In de loop der jaren werd telkens een beroep gedaan op zijn kunde en werklust. Achtereenvolgens zou hij secretaris, hoofdredacteur en tenslotte voorzitter worden. Het was dus niet verwonderlijk dat het Genootschap hem op zijn 65ste verjaardag de hoge onderscheiding van Lid van verdienste aanbood als een blijk van diepe erkentelijkheid en dank.

Ofschoon zijn oorspronkelijke belangstelling eerder morfologisch georiënteerd was, zoals duidelijk blijkt uit het onderwerp van zijn proefschrift, gaat reeds vrij spoedig daarna zijn belangstelling voornamelijk uit naar biografische en historische onderwerpen. In 1965 verscheen in het Maandblad een zeer gedegen werk over Mendel, waarin de wetenschappelijke speurzijn van de auteur volledig tot zijn recht komt.

Op 2 november 1967 trad Dr. Kruytzer af als bestuurslid en als voorzitter. Wie zou menen dat nu voor de jubilaris een tijd van welverdiende rust zou aanbreeken, vergist zich. Niet alleen verscheen onlangs nog een uitgebreide monografie over het genus *Crania* van het Boven-Krijt en het Post-Maastrichtien, maar ook werkt hij onvermoeibaar door aan een repertorium over de lange reeks van jaargangen van het Natuurhistorisch Maandblad.

Nog vele jaren van wetenschappelijk onderzoek en goede gezondheid wensen hem van harte alle leden en het bestuur van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg.

J. van Boven.

## NATUURWETENSCHAPPELIJK VELDSTATION

in oprichting door de

**Belgisch-Nederlandse Wetenschappelijke Commissie  
ter bescherming van de Sint Pietersberg**

Omstreeks eind april zal door bovengenoemde Commissie te Cadier en Keer een natuurwetenschappelijk veldstation geopend worden ten behoeve van studenten aan belgische en nederlandse universiteiten en hogescholen.

Dit veldlaboratorium wordt ingericht in een voormalig kloosterinternaat; dit gebouw bleek voor dit doel dermate goed geoutilleerd dat het aanvankelijk plan om op het belgisch gedeelte van de Sint Pietersberg zulk een station op te richten, daarvoor heeft moeten wijken.

Deze veranderde opzet biedt ook een verruiming van het werkterrein, zodat dit instituut niet uitsluitend het onderzoek van de Sint Pietersberg beoogt, doch tevens excursie- en studiegelegenheid biedt voor meer gevarieerd wetenschappelijk werk in Zuid-Limburg en aangrenzende gebieden in België en Duitsland op het terrein van botanie, zoölogie, geologie, bodemkunde enz.



Vleugel van het kloostercomplex te Cadier en Keer, waarin het veldstation gevestigd zal worden.  
foto R. R. van W.

Het veldlaboratorium is gelegen op 5 km van Maastricht, boven op de Keerderberg, links aan de weg Maastricht-Aken.

Het gebouw bezit een grote werkruimte-laboratorium, en een ruime studie-conversatiezaal.

Er is logeergelegenheid voor 24 mannelijke en 12 vrouwelijke studenten, een capaciteit die incidenteel kan worden opgevoerd; sanitair en ruime douchegelegenheid is aan elke afdeling annex.

Er is bovendien een 4-tal éénpersoonskamers beschikbaar voor excursieleiders c.q. studenten of promovendi die op een langere termijn een of ander project uit deze streek in studie nemen.

De maaltijden kunnen ter plaatse worden besteld en worden in de eetzaal geserveerd.

De tarieven zullen op jeugdherberg-niveau liggen; er kan gerekend worden op ongeveer tien gulden per persoon per dag.

De nauwe samenwerking met het Natuurhistorisch Museum te Maastricht, waar het voorlopige correspondentie-adres gevestigd is, opent de mogelijkheid tot gebruik van bibliotheek, collecties en verdere accommodatie van deze instelling.

Mocht er interesse bestaan voor een excursie, veldcursus of studieweek voor een groep studenten, dan kan reeds nu een aanvraag gedaan worden onder opgave van aantal studenten, verblijfsduur, voorkeur-data, enz. aan het secretariaat van bovengenoemde Commissie p/a Natuurhistorisch Museum, Bosquetplein 7 te Maastricht; aan dit adres kunnen alle verdere inlichtingen worden ingewonnen. (Tel. 04400-14174).

Nader bericht en verdere gegevens worden dan zo spoedig mogelijk toegezonden.

Namens de Commissie,

Dr. C. M. Bussels, Hasselt.  
P. Derriks, Tongeren.  
Prof. Ir. J. Hiemeleers,  
Sint Lambrechts-Herck.

Dr. D. C. Montagne, Heer.  
Mevr. Dr. W. Minis-van de Geyn, Maastricht.

**OPROEP TOT MEDEWERKING  
BROEDVOGELINVENTARISATIE VAN DE  
OEVERWALUW IN 1970**

In 1963 werd door de Wilde en Woldendorp (Vogeljaar 12 (1964) afl. 2 pag. 238-247) een onderzoek ingesteld naar de verspreiding van de oeverwaluw als broedvogel in Nederland. De resultaten van deze inventarisatie zijn samengevat in onderstaande tabel.

PROVINCIE	AANTAL KOLONIES	AANTAL BEWOONDE NESTHOVEN	AANT. HOLEN PER KOLONIE		
			maximum	gemidd.	minimum
Groningen	?	?	?	?	?
Friesland	9	92-95	20	10	2
Drenthe	14	733	120	10	2
Overijssel	9	360	150	40	7
Gelderland	24	715	135	29	1
Utrecht	8	248	100	31	5
Noordholland	12	201	48	16	3
Zuidholland	7	263	165	37	3
Zeeland	19	480	70	25	2
Noordbrabant	13	212	70	16	5
Limburg	15	905	230	60	10
IJsselmeerpolders	?	?	?	?	?

In totaal werden ongeveer 4300 broedparen geteld, verspreid over 130 kolonies met een gemiddelde van ca. 30 broedparen per kolonie. De Wilde en Woldendorp veronderstellen dat om diverse redenen dit aantal slechts 10% van de totale populatie uitmaakt en komen tot de conclusie dat het werkelijke aantal broedparen tenminste 15000 - 40000 bedraagt. Vanaf 1964 t/m 1969 werden door ons incidentele steektelproeven genomen in een aantal kolonies bekend geworden in 1963. Het is toen gebleken dat het aantal broedparen in de meeste kolonies van jaar tot jaar kan wisselen en dat dit o.a. samenhangt met de aanwezigheid van geschikte nestelgelegenheden. De laatste jaren staat de soort sterk in de belangstelling in vele landen van Europa.

Veel ring- en inventarisatieonderzoek werd ook reeds gedaan in Frankrijk, Engeland, Duitsland en Zwitserland en zal in 1970 voortgezet worden.

Onder auspiciën van het Contactorgaan voor Vogelstudie in nauwe samenwerking met het

Rijksinstituut voor Natuurbeheer (vroeger RIVON) zal in 1970 ook in Nederland een onderzoek ingesteld worden naar de verspreiding en de bevolkingsdichtheid van de oeverwaluw.

Wij zouden het zeer op prijs stellen indien u ons helpt zoveel mogelijk kolonies van de oeverwaluw op te sporen. Indien u wenst mede te werken aan dit belangrijke onderzoek, ontvangt u per ommekeer nadere inlichtingen en een speciale enquêtekaart, die u na invulling van de verlangde gegevens portvrij kunt retourneren. Inlichtingen gaarne per briefkaart of telefonisch aan ons adres.

H. N. Leys en Dr. J. J. F. E. de Wilde  
Diedenweg 14 — Ede — (08380 - 13838)

**VERSCHEENEN**

Publicatie van het **Natuurhistorisch Genootschap  
in Limburg**  
Reeks XIX, 1969, Afl. 3

E. M. Kruytzer:

Le genre *Crania* du Crétacé supérieur et du Post-Maastrichtien de la province de Limbourg néerlandais. (Brachiopoda, Inarticulata).

Verkrijgbaar bij het Natuurhistorisch Museum, Bosquetplein 7 te Maastricht. Prijs voor leden van het Natuurhistorisch Genootschap f 12,50, voor niet-leden f 15,—.

**OPROEP TOT MEDEWERKING**

Enkele leden van het Natuurhistorisch Genootschap hebben het plan opgevat om het Maastraject tussen Eysden en Maaseik in studie te nemen.

Iedereen die op het gebied van flora, entomologie, ornithologie, bodemkunde enz. gespecialiseerd is, wordt verzocht zich op te geven bij de administrateur van het Genootschap de heer Maassen p.a. Natuurhistorisch Museum, Maastricht. Ook leden die zich op artistiek gebied door 't maken van foto's of tekeningen verdienstelijk willen maken zijn van harte welkom.

De resultaten van dit teamwork zouden een waardevolle bijdrage kunnen leveren voor een Maas-expositie die voor een volgend jaar gepland is.

**VERSLAGEN  
VAN DE MAANDVERGADERINGEN**

te Heerlen op dinsdag 3 februari

De Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland vermeldt in haar Jaarverslag 1968 - '69, dat hoewel de overdracht nog moet plaatsvinden, de gemeente Valkenburg het kasteel Schaloen met bijgebouwen, watermolen en enige percelen weiland gekocht heeft en de Vereniging zelf het Schaelsbergbos met de overige weilanden, aldus Dr. Dijkstra. In zijn bijdrage over: Voedselopname bij merkwaardige planten, VIII, Orobanché", Maandblad, 1969, 12, p. 195, staat een fout: de veenmol behoort niet tot de kevers, maar tot de rechtvleugeligen waartoe o.a. sprinkhanen en krekels gerekend worden.

Daarna houdt hij zijn voordracht over Auvergne, waar hij vijfmaal geweest is, driemaal met leden van ons Genootschap. Het is een oud vulkanisch gebied, waarom in het kort iets verteld werd over vulkanen. Bij iedere 100 m afdaling in de aardkorst stijgt de temperatuur met ongeveer 3° C. Hierbij moet als begintemperatuur nog de gemiddelde jaartemperatuur van de lucht opgeteld worden. Dit feit heeft men in de mijnen en bij zeer diepe boringen kunnen vaststellen en controleren. Indien deze temperatuurstijging in dit zelfde tempo blijft verlopen, dan moet op een diepte van 32 km een temperatuur voorkomen die voldoende is om het gesteente te doen smelten. Op deze diepte namelijk begint een zone waarvan men aanneemt dat daar het materiaal geleverd wordt waaruit het magma kan ontstaan. Men nam dan ook aan dat daar en nog dieper het gesteente vloeibaar zou zijn. Echter in de 20e eeuw heeft men uit de seismogrammen van aardbevingen kunnen bewijzen dat dit niet het geval is. Tot op een diepte van minstens de eerste 2900 km beneden het aardoppervlak is het gesteente nog vast. De geweldige gebergtedruk verhindert namelijk dit vloeibaar worden. Op plaatsen waar deze druk afgenomen is door plooiingen van de aardkorst kan het gesteente vloeibaar worden en het ontstane magma kan zich een uitweg banen omhoog. Ook kan in storingen heet water, waarin allerlei mineralen opgelost zijn, omhoog stijgen. Dergelijk water

wordt o.a. gebruikt voor warme baden en mineraalwater (Aken, Spa en Vichy).

Daarna werd zeer in het kort het ontstaan van vulkanen, hun vorm en afbraak en de kratermeren besproken. Dia's verduidelikten het voorafgaande. Ook van de flora van dit gebied werd een aantal dia's vertoond, zowel van planten uit het vroege voorjaar als uit de zomer. In het bijzonder werd stilgestaan bij *Orchis sambucina* die daar met tienduizenden groeit. De kleur van de bloem van deze orchidee is of paars of geel. Tussen planten met paarse en gele bloemen moeten voortdurend kruisingen ontstaan. Men verwacht dat de bloemen van deze een tussentint zullen vertonen, bijv. oranje. Ook is denkbaar dat paars het geel volledig zal overheersen. Is dit het geval dan kan men volgens de wetten van Mendel verwachten dat 75% van alle planten paarsbloemig zullen zijn. Is geel echter dominant dan zou 75% van alle planten gele bloemen bezitten. Het merkwaardige is dat tussentinten niet voorkomen en dat van een overheersing van paars of geel niet gesproken kan worden.

Daarna vertoont de heer Coonen enige dia's van bloemen terwijl Dr. Bruna besluit met een serie welke betrekking heeft op de vier jaargetijden.

te Maastricht op donderdag 5 februari 1970

Prof. van Boven deelt mede een brief te hebben ontvangen van het bestuur van de K.N.-N.V., waarin ons een collectief lidmaatschap wordt aangeboden naar het model van de Vrienden van het Natuurhistorisch Museum te Enschede. Onze beide verenigingen zouden zo hun krachten kunnen bundelen zonder te versmelten: onze mensen zouden profiteren van de voorzieningen die de K.N.N.V. haar leden biedt, reizen, kampen, excursies, bibliotheek, dia-collectie's enz., terwijl de leden van de K.N.N.V. over onze publicaties zouden beschikken. Voorzitter stelt voor dit aanbod ter sprake te zullen brengen op de a.s. jaarvergadering.

Een tweede brief is een antwoord op ons protest tegen het voortduren van de vangst van zangvogels in België. Eerste Minister Eyskens is het geheel met ons standpunt eens en heeft onze brief doorgezonden naar het betreffende ministerie.

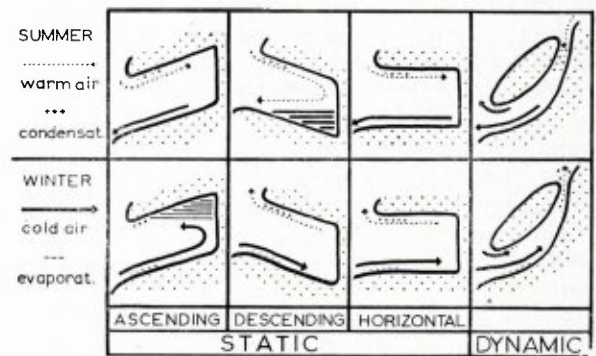
Een brief van drs. van Bree brengt de positie van de das in Limburg ter sprake. Speciaal in de mijnstreek wordt aan dassevet geneeskrachtige werking toegeschreven, waardoor daar nog al eens de hand wordt gelicht met de wettelijke maatregelen ter bescherming van dit roofdier. De landelijke pers heeft neiging de plaatselijke opvattingen over de das over te nemen, zodat een onjuist beeld gegeven wordt van de mentaliteit van de Limburger. Drs. Kruijzinga heeft toegezegd in de lopende jaargang van het Maandblad een artikel over de das te zullen schrijven. Intussen zal het bestuur wat meer klaarheid trachten te brengen over de uitwerking van dassevet op zieke mijnwerkers. Een van de aanwezigen merkt op dat de sluiting van de mijnen wel eens bij zou kunnen dragen aan het behoud van de das in Limburg.

Tenslotte brengt de voorzitter weer eens de verslagen van de maandvergaderingen ter sprake, zulks naar aanleiding van een over deze kwestie ontvangen brief. Moeten wij het verslag opvatten als notulen, die getrouw weergeven wie op de vergadering aan het woord is geweest, en over welke zaken? Of nemen wij in de, duur gedrukte, verslagen alleen die mededelingen op die ook van waarde zijn voor anderen die niet op de vergadering aanwezig waren? Moeten wij vermelden wie er gesproken hebben of liever wat er besproken is?

De heer Vic. Janssen brengt het aloude verhaal van de vos, die achterste voren te water gaat om van zijn vlooien verlost te worden. Als de parasieten zich op de vossesnuit verzameld hebben zou het dier onderduiken en achteruit wegzwemmen. Het is zeer de vraag of dergelijke verhalen over de slimheid van de vos wel door de wetenschap bevestigd kunnen worden.

De heer Damen meent dat mieren kunnen worden gekeerd door een krijtstreep over de grond te trekken. Tijdens zijn kamp in de afgelopen zomer hield hij de dieren tegen met talkpoeder. Prof. van Boven geeft de verklaring van deze feiten: de op de grond getrokken streep verbreekt het geurspoor van de mieren. Het korrelige poeder heeft op de mieren hetzelfde effect als het zand in de vangtrechters van de mierenleeuw: de grotere dieren glijden dan naar beneden. Gediscussieerd wordt verder over de temperaturen die mieren in de zo-

mer en in de winter kunnen verdragen. Bij te grote hitte stollen de eiwitten, en verliezen dan hun werkzaamheid. De nodige afkoeling wordt verkregen door verdamping van water, ook bij insecten. Bij te lage temperaturen kunnen poikilotherme dieren zich niet bewegen. De drempelwaarde hangt af van de soort, en ligt bijv. bij 7 of 12° C. Wel moet men bij het bepalen van deze kritische temperatuur rekening houden met het mikroklimaat, bijv. bij dansende muggen of vliegende wintervlinders. Bij de temperatuur waarbij steekmuggen in de grotten overwinteren kunnen deze dieren direct wegvliegen wanneer zij verstoord worden. Vlinders kunnen dit niet. De temperatuur in de grotten in de winter bedraagt  $\pm 10^{\circ}$  C. Vleermuizen en andere echte winterslapers onder de zoogdieren kunnen bij het ontwaken snel warmte vrijmaken en zo hun lichaamstemperatuur opvoeren.



Aangegeven is de richting van de koude en warme luchtstroom in zomer en winter, alsmede de zones van condensatie van waterdamp en van de verdamping van water. Statische grotten hebben een opstijgend, een horizontaal of een afdalend verloop. Dynamische grotten hebben meer dan één ingang.

del. Dr. P. J. van Nieuwenhoven

Voor een antwoord op de vraag hoe deze overwinteraars diep in een grot weten dat het buiten lente is, en voor een nadere informatie over de ter sprake gekomen luchtcirculatie in een grot zij verwezen naar de dissertatie van de onder-voorzitter, Publicatie Reeks IX, 1956 en naar bovenstaande figuur.



## NIEUWS UIT NOORD-LIMBURG

**Natuurhistorische vereniging  
„Vrienden der Natuur” Venlo**

Momenteel is in oprichting een werkgroep bestaande uit leerkrachten uit het onderwijs met als doel, bij de Venlose jeugd de natuurgedachte te helpen bevorderen, voorlichting te geven aan de jeugd over natuurbescherming in het algemeen en deze de liefde voor de natuur te onderwijzen.

Om dit streven te realiseren heeft de Gemeente Venlo een ambtenaar aangesteld, Dhr. M. Sniers (Jeugdzaken der Gemeente, Goltziusstraat Nr. 9 Tel. 93333 toestel 2271) die een coördinerende taak in deze heeft.

Tevens is Dhr. Sniers per 1 januari jl. benoemd als secretaris van de Commissie „Spaar Groen”.

U zult zich kunnen indenken, dat wij als Natuurhistorische Vereniging het streven van de leerkrachten om de Venlose jeugd enige kennis der natuur bij te brengen moeten bevorderen.

De voorlopige plannen die werden gemaakt zijn alleen dan uitvoerbaar zo deze werkgroep een beroep kan doen op diegenen die belangstelling hebben voor een bepaald onderwerp der natuur en voorlichting kunnen geven aan diegenen die straks met de jeugd er op uit zullen trekken.

Wij weten zeker dat een aantal leden van de Vrienden der Natuur zijn medewerking zal willen verlenen bij de gevraagde voorlichting van het kader, en hopen dat velen aan dit dringende verzoek gehoor zullen geven, daar wij toch blij moeten zijn dat men nu gezamenlijk iets wil ondernemen in het belang van de Venlose jeugd.

**N.-70: VVV-Tegelen doet mee**

In Tegelen heeft de VVV een actie-programma ontwikkeld ter viering van N.70, dat concreet in een zestal punten is vastgelegd, hoofdzakelijk liggend op het gebied van de voorlichting en de educatie:

1 Volledige inzet tot behoud van de botanische tuin met tropenhuis van het voormalige klooster te Steyl, die door verkoop van het gebouwencomplex anders tot ondergang gedoemd is.

2 Begeleiding van enkele geplande projecten van de Tegelse Jeugdnatuurwacht, die in oktober j.l. zijn etree heeft gemaakt en reeds enkele verdienstelijke activiteiten heeft ontplooid. Men wil dit werk ondersteunen o.m. door het verstrekken van brochures en foto- knipplaten.

3 Voorlichting Natuurbehoud en -bescherming via de pers, naburige recreatiecentra, vitrine van het VVV-bureau, vlugschriften, enz.

4 Het uitzetten en markeren van daarvoor in aanmerking komende wandel- en fietsroutes. Ruime medewerking is ons reeds toegezegd door het College van B & W der gemeente.

5 Het organiseren van natuurwandelingen onder deskundige leiding, met als hoofddoel het Staatsnatuurreservaat de Holtmeulen te Tegelen. Deze wandelingen zullen in principe in het voor- en najaar plaats hebben, en uitgaan van het te openen recreatiecentrum De Holtmühle. Het Staatsbosbeheer zal zich met deze rondleidingen belasten.

6 Actie verfraaiing van Tegelen, tezamen met de daartoe door de gemeente ingestelde commissie. Men zal trachten het hoofd te bieden aan milieuverontreinigingen, illegale vuilstortingen, enz.

Opdat deze acties ook via bedrijfs- en verenigingsleven de nodige begeleiding mogen krijgen, is verzocht om bij porto-afstempelingen via frankeremachines het plaatselijk N.70- embleem te willen afdrukken. De gemeente heeft dit verzoek inmiddels ingewilligd!

De Winkeliersvereniging is gevraagd in voor- en najaar etalages op deze actie te willen afstemmen.

Tenslotte zijn zelfklevende etiketten gemaakt naar het ontwerp van reclamebureau CAS (Mathieu Canjels), die ieder kan bestellen, die propaganda voor de actie wil voeren.

Op 16 maart, enkele dagen voor het begin van de lente, zal een voorlichtingsavond met filmvertoning en propaganda-stands de officiële start van deze acties inluiden.



DE AVIFAUNA  
VAN DE GROOTE PEEL

door

J. H. H. DE HAAN

Weert

De ornithologische exploratie van het natuurreservaat „De Groote Peel”, waaraan in de loop der jaren door een aantal vogelkundigen is gewerkt, heeft ongetwijfeld reeds een aantal interessante resultaten opgeleverd. Veel hieromtrent is door diverse publicatie’s aan liefhebbers bekend geworden niet het minst door het, in een van de uitgaven van het Natuurhistorisch Genootschap gepubliceerde werk van P. A. H e n s: „Avifauna van de Nederlandse Provincie Limburg, enz.” Maastricht 1965.

Ik vertrouw, dat dit overzicht ook hen zal weten te bereiken die in dit interessante onderwerp minder gespecialiseerd zijn, doch die waardering hebben voor het landschap om zijn esthetische waarde; om de belangrijke functie, die het inneemt in het leven van de mens, die in deze rumoerige en overspannen wereld daar de nodige ernst en vrede weet te vinden.

Wie echter de schatten, die de natuur herbergt, wil ontdekken en leren kennen zal tot de conclusie moeten komen, dat de oplossing van vele natuurhistorische problemen niet op een presenteerblad wordt aangeboden. Zulks temeer, daar vele dieren en niet het minst de vogels zich zo onopgemerkt mogelijk in een rustige omgeving ophouden. De bioloog weet, dat hij alleen met veel geduld, doorzettingsvermogen en passie de geheimen aan de natuur kan ontfutselen.

Zo zijn er natuurvrienden, die vele uren van hun leven hier in de Peel te midden van de natuur, observerend en genietend hebben doorgebracht.

Zij allen, die op een of andere wijze, zij het dan ook indirect tot het hier geboden resultaat hebben bijgedragen, mogen in deze publicatie een dankbare terugblik vinden op de vele genotvolle momenten, die het verblijf in dit natuurreservaat hen heeft verschaft.

De basis van dit overzicht is gevormd door een niet gepubliceerd Rapport van de vogel-

stand in het C.R.M. reservaat „De Groote Peel” door M. H. v a n D e u r s e n, beambte van Staatsbosbeheer te Ospel, 1969, zijnde een beredeneerde lijst van in de peel waargenomen vogels.

Verder werd in hoofdzaak dankbaar gebruik gemaakt van het reeds zojuist genoemde werk: Avifauna van de Nederlandse Provincie Limburg van P. A. H e n s, dat in zijn uitvoerigheid, zijn minutieuze en consciëntieuze uitvoering, waarin de Avifauna van Limburg in haar geheel op zeer gedetailleerde en vakkundige wijze wordt beschreven, een schat aan betrouwbare gegevens bevat en van de: Avifauna van Noord-Brabant, 1966 op eveneens lofwaardige wijze samengesteld door een Noordbrabantse Vogelwerkgroep, zijnde zoals het werk zich presenteert „de eerste volledige Avifauna van Noord-Brabant” en ongetwijfeld samen met de Avifauna van Limburg, een waardevolle bron van informatie inzake de vogelwereld van Zuid-Nederland.

Waar bij het samenstellen van deze werken een zeer geslaagde samenwerking tussen auteurs en veldornithologen heeft plaatsgehad, hetgeen de volledigheid daarvan zeer ten goede is gekomen en het hier behandelde terrein, gelegen is op de Limburg-Brabantse grens, behoeft het wel geen betoog, dat voor dit overzicht een vergelijking van genoemde bronnen heeft plaatsgehad.

Om terug te keren tot het „Inventarisatie Rapport” van M. H. v a n D e u r s e n, zo omvat dit zeer verdienstelijk samengesteld werk de namen van 213 soorten vogels, systematisch gerangschikt, welke in de Groote Peel zijn waargenomen, waaronder 65 soorten algemene broedvogels, verdeeld voorkomend over het hele peelgebied en die hier niet verder in extenso worden vermeld.

Tot de groep van vrij schaarse broedvogels behoren 7 soorten t.w. watersnip, roodborsttapuit, paapje, witgesterde blauwborst, sprinkhaanrietzanger, snor en grauwe gors. Deze laatste vogelsoort is in de ontgonnen gebieden rondom de peel toch niet bepaald zeldzaam.

Tien soorten (zie tabel blz. 33) moeten voor de Peel tot de zeldzame broedvogels worden gerekend. Deze vogels hebben er slechts incidenteel gebroed, of broeden er thans voor zover bekend bijna niet meer.

Zeldzaam in de Groote Peel  
broedende vogels

1. Geoorde fuut		
6 broedparen	1933	Av. Limb.
6 "	1934	id.
6 "	1935	id.
broedvogels tot	1944	id.
1 oude met jg.	6-VII-59	id.
2. Pijlstaart		
	1941	id.
	1943	id.
1 paartje	14-VI-49	id.
met jongen mrt.	1952	Limosa
2-3 broedp.	1958	id.
6 jg. geringd	1958	id.
1 ex. opvliegend	30-VI-59	id.
nest 7 eieren	12-V-58	Av. Limb.
4 jg. geringd	20-V-58	id.
3 broedp.	1959	id.
1 ex. met 6 jg.	19-IV-60	id.
nest 4 eieren	26-IV-60	id.
3. Blauwe Kiekendief		
	1925, 1927	
	1929, 1933	Ardea
	1926, 1927	
	en 1929	Av. Limb.
	1933, 1935	Ardea
	1934, 1935	
	1936, 1938	Av. Limb.
nest 4 eieren	10-VII-60	id.
idem, 2de	zomer 60	id.
nest 6 eieren	1961	id.
	1962	id.
4. Zilvermeeuw		
nest 3 eieren	20-V-55	id.
5. Zwartkopmeeuw		
nest 1 ei	13-VI-62	id.
6. Velduil		
nest 4 jg.	25-V-61	Inv. Rapp.
7. Grauwe Klauwier		
tot	1960	Av. Limb.
8. Grauwe Vliegenvanger		
nest m. jg.	1969	Inv. Rapp.
9. Scholekster		
broedvogel vanaf	1961	Inv. Rapp.
4 broedp.	1968	id.
1 ex. m. 2 jg.	7-VII-63	Av. Limb.
10. Kuifeend		
1 ex. m. 4 jg.	4-VI-41	Av. Limb.
		Ardea
1 ex. m. 2 jg.	juni '68	Inv. Rapp.



Sporen van blauwe reiger en hermelijn in de sneeuw.  
foto P. J. van Nieuwenhoven

Een andere vermeldingswaardige broedvogel van de peel in vroegere tijden zou de poelsnip *Gallinago major* thans *G. media* zijn geweest, waaromtrent Baron Snouckaert van Schauburg in zijn Avifauna Neerlandica pag. 99 vermeldt:

„In Hewitson's „British Oology” 1st Ed. 1835 bevindt zich eene mededeeling van den Engelschman Hoy, die destijds voor ornithologische en vooral oölogische studiën Nederland bereisde, welke luidt: „It (*G. major*) may be met with during the breeding season in the marshy districts lying between Gouda and Gorinchem, and an extensive fenny tract, abounding in peatbogs, in the eastern part of dutch Brabant. Bordering upon the dutch side of the river Meuse, is another locality over

which they are found scattered during the breeding season”.

„In de Peel, een van bedoelde localiteiten, broedt *G. major* volgens berichten, die de heer van Pelt Lechner vandaar ontving al heel lang niet meer.”

Aangezien men thans niet meer over bewijsmateriaal beschikt trekt men dit broedgeval in twijfel. Men moet echter niet vergeten, dat de Peel destijds voor deze vogel toch wel het gewenste biotoop vormde, en gezien de ontoegankelijkheid van dit gebied zal het zeker uiterst moeilijk zijn geweest zich daaruit het nodige bewijsmateriaal te verschaffen.

Niethammer dl. 3 pag. 270 vermeldt bij het verspreidingsgebied: „weiter im Westen südwärts bis Dänemark und bis zum norddeut-



Turfgat in het Limburgse deel.

foto P. J. van Nieuwenhoven

schen Tiefland, früher anscheinend auch Holland (als westlichstes Brutgebiet), en zegt verder: „Noch vor 80 bis 100 Jahren war die Doppelschnepfe in Norddeutschland, wenn auch lokal beschränkt, ein weit verbreiteter Brutvogel“, „der aus... und dem Münsterland vielfach und glaubhaft angezeigt worden ist.“

De Nederlandsche Vogels dl. 3 pag. 862 bevat een mededeling, „dat H. Schlotter op 15 mei 1926 in het over de Duitse grens gelegen deel van het Boertanger Moeras een nest met 3 eieren dezer soort heeft gevonden.“

Het wil mij voorkomen, dat er toch wel de nodige aanwijzingen zijn om het destijds hier broeden dezer soort aannemelijk te maken. In 1962 en 1963 werd de Poelsnip nog in de Groote Peel waargenomen (Hens, Av. v. Limb.)

Nu we het hier toch over interessante broedgevallen in de peel hebben wil ik nog gaarne verwijzen naar Ardea 29: 47, waar Mr. Fr. Haverschmidt onder de titel: Broedsel van de Bruine Kuikendief (*Circus aeruginosus* (L)) met 6 uitvliegende jongen een verslag geeft van zijn daarbij gedane waarnemingen. Hij schrijft o.m. „27 mei 1939 vond ik in een klein rietveldje in een veengebied van de Limburgsche Peel een nest van een Bruine Kuikendief met 6 eieren, waarvan het wijfje bij mijn nadering opvloog. De eieren moesten op dien datum wel op uitkomen staan, want 12 juni waren er 6 jongen in het nest, die allen geringd konden worden. 23 juni zaten de 6 jongen verspreid in het riet bij het nest. Het broedsel groeide voorspoedig op en half juli waren de 6 jongen uitgevlogen en bevonden zich in de omgeving van het nest.“

Hij gaat dan verder in bedoeld artikel uitvoerig de literatuur na om aan te tonen hoe uitzonderlijk zeldzaam het voorkomt dat bij een legsel van 6 eieren alle zes jongen tot uitvliegen komen.

Hij vermeldt ook een en ander over hun menu. „In en bij het nest lagen 10 poten van juv. Kapmeeuwen (*Larus ridibundus* L.) en een 12-tal braakballen. Op een van de dammetjes lagen 2 pas geslagen juv. kapmeeuwen alsmede een zeer groote regenworm.“ De 12 braakballen werden onderzocht en met uitzondering van een klein plukje muizenhaar en haar van een ander klein zoogdier bleken ze veren

van juv. kapmeeuwen te bevatten. Hij tekende daar nog verder bij aan, dat 2 paren grauwe kuikendieven die in hetzelfde gebied broedden en er resp. drie en 2 jongen grootbrachten, zich in het geheel niet met juv. kapmeeuwen voedden. Het artikel bevat mooie foto's o.a. v.d. 6 jongen.

Een voor de Peel zeer belangrijke groep is die der *trekvoegels*. Hieruit blijkt ook onomstotelijk de belangrijke functie die de Groote Peel voor deze vogels inneemt als voedselbron en als rustplaats. Ook zijn uitgestrektheid tusschen van de cultuursteppe draagt er toe bij, dat het gebied een waar eldorado voor de vogels geworden is.

Na het afgraven van de turf is meer gevarieerd voedsel aanwezig, speciaal voor de vogels, doordat zowel in de flora als in de fauna er een veel grotere verscheidenheid aan soorten is opgetreden, met daarbij nog als zeer belangrijke factor, het water, dat zelfs in droge tijden, toch nog overal voor de dieren te vinden is. Bij de in de Peel waargenomen trekvoegels zijn 52 soorten, welke daar jaarlijks worden waargenomen en hier verder niet meer als zodanig worden vermeld; daarbij zijn gerekend; stormmeeuw, dwergmeeuw, krakeend, bontbekplevier, kanoetstrandloper, draaihals, klapekster, kleine rietgans, visarend en kraanvogel.

Hoewel er alle redenen aanwezig zouden zijn om hier nader op de kraanvogeltrek in te gaan, omdat de peel toch min of meer de klassieke roestplaats is voor kraanvogels op hun trek naar hun winterkwartier, willen wij terzake toch liever verwijzen naar de Avifauna van Limburg. De heer Hens gaat daarin op deze aanleggenheid zeer uitvoerig in. De behandeling van de kraanvogeltrek, speciaal ook voor wat De Groote Peel betreft, draagt in zijn werk een monumentaal karakter. Ik meen dan ook hier niet beter te kunnen doen dan in alle waardering voor het daar gebodene, naar zijn verhandeling te verwijzen.

Ook ten aanzien van de behandeling van andere soorten zou een dergelijke gedragslijn kunnen gelden. Maar het is hier nu eenmaal onze taak de natuurhistorische waarde van de peel naar voren te brengen.

Deze relatief grote groep van voor dit gebied zeldzame trekvoegels omvat niet minder dan 59 soorten, aan welker ontdekking vele orni-

## Trekvogels zeldzaam in de Groote Peel

	aantal	waar- genomen	gepubli- ceerd		aantal	waar- genomen	gepubli- ceerd
1. Roodhalsfuut		23-IX-61	Inv. Rapp.		1	29-VII-62	Av. Limb.
		1-X-61	N.H.M.		6	6-VIII-62	id.
		8-V-63	Av. Limb.		5	23-VIII-62	id.
		10-V-63	"		3	15-X-62	id.
2. Kuifduiker	4x	9-II-67	Inv. Rapp.	30. Strandplevier	1	28-VIII-67	Inv. Rapp.
3. Kwak	1	26-IX-62	Av. Limb.	31. Steenloper	3	22-VII-68	id.
4. Purperreiger	1	27-IV-62	id.		1	31-VIII-64	id.
5. Ooievaar	1	29-V-55	id.		1	voorj. '45	id.
	1	24-VI-65	id.	32. Poelsnip	1	24-VII-62	Av. Limb.
	2	11-IV-56	id.		1	19-V-63	id.
	5	5-IV-57	id.		5	20-VII-63	id.
6. Zwarte Ooievaar	2	16-30-VIII-64	id.	33. Rosse Grutto	1	15-VII-68	Inv. Rapp.
7. Krooneend	1	20-V-62	id.	34. Kleine Strandloper	1	aug. '67	id.
8. Toppereend	8	19-III-61	id.		1	4-IX-66	id.
9. Witoogend	1	3-V-35	C.N.V.		1	28-VIII-66	id.
		mei '64	Av. Limb.	35. Bonte Strandloper	10	sept. '67	id.
		voorj. '69	Inv. Rapp.		4	27-IX-64	id.
10. Brilduiker	1	23-III-61	Av. Limb.		2	28-VIII-66	id.
	5	16-III-63	id.		2	25-IX-66	id.
			& Inv. Rapp.	36. Krombekstrandloper	3	12-IX-63	Av. Limb.
11. Grote zeeëend	1p.	23-X-67	Inv. Rapp.	37. Drieteenstrandloper	1	21-IX-68	N.H.M.
12. Zwarte zeeëend	1p.	21-III-67	id.	38. Bredebekstrandloper	1	22-VIII-64	Av. Limb.
13. Eidereend	27	23-IX-61	Limosa	39. Bonaparte's Strandl.	1	9-IX-66	Inv. Rapp.
	1w.	eind sept. '63	Inv. Rapp.	40. Kluut overtrekkend	1	22-V-69	n.n.gep.
	1	18-IV-66	Limosa	41. Steltkluut	4	11-V-35	Av. Limb.
14. Grote Zaagbek	1	6-III-66	Inv. Rapp.		1	zomer '39	id.
	2w.	13-III-66	id.	42. Griel	4	21-III-62	id.
15. Nonnetje	1p.	12-II-68	id.	43. Grote Mantelmeeuw	1	26-V-69	n.n.gep.
	1	18-2-68	id.	44. Kleine Jager	2	8-IV-66	Inv. Rapp.
16. Bergeend	1	2-X-65	Limosa		1	10-IV-66	id.
	3	22-II-67	Inv. Rapp.		1	7-VII-65	Limosa
	1	17-XI-68	id.	45. Drieteenmeeuw	1	12-IV-60	Av. Limb.
17. Sneeuwgans	2	29-XII-64	Limosa	46. Witvleugelstern	2	7-VI-42	Exc. NOV
18. Brandgans	5	10-II-63	Av. Limb.				Av. Limb.
	1	24-II-63	Inv. Rapp.	47. Witwangstern	1	26-VI-60	Av. Limb.
	2	5-I-64	Limosa			18-V-67	Inv. Rapp.
	2	19-I-64	Inv. Rapp.			24-IV-66	id.
19. Knobbelzwaan	10	dec. '61	Inv. Rapp.	48. Nachtzwaluw	1	28-X-62	Av. Limb.
20. Wilde Zwaan	6	30-I-57	Av. Limb.	49. Hop	1	4-V-60	id.
	3	29-II-60	id.	50. Duinpieper	2	juv. 29-VII-61	id.
	6	16/XI &				zomer '65	Limosa
	6	21/XI-61	id.	51. Beflijster	1	24-X-59	Av. Limb.
	1	mrt/apr. '67	Inv. Rapp.		4x	n.gep.	Inv. Rapp.
21. Kleine Zwaan	2	nov. '67	Inv. Rapp.	52. Roodgesterde Blauwb.	1	7-IX-63	Limosa
	4	12-II-68	id.	53. Waterrietzanger	1	5-IX-64	Limosa
22. Havikarend	1	9-IX-67	Limosa	54. Buidelmees	1	7-XI-65	Limosa
23. Ruijpootbuizerd	2x	winter '63	Inv. Rapp.	55. Baardmannetje	21	17-X-65	Inv. Rapp.
24. Rode Wouw	1	13-III-67	id.		enkele	15-X-66	id.
25. Zwarte Wouw	2x	28-VII-60	Av. Limb.	56. Barmsijs	4	4-XI-66	id.
	1	1-IX-62	Limosa		1	4-XII-65	id.
	1	12-IV-67	Inv. Rapp.	57. Appelvink	1	28-XII-61	id.
26. Zecarend	1	17-IX-67	Inv. Rapp.	58. Sib. Notenkraker	van	10-VIII-68 -	
			Limosa			3-X-68	id.
27. Klein Waterhoen	1	1-XI-65	Inv. Rapp.	59. Kruisbek		juli '63	Av. Limb.
28. Kwartelkoning	1	21-VII-64	N.H.M.			voorj. '66	Inv. Rapp.
	1	7 & 9-VII-68	Inv. Rapp.	60. Casarca	5	31-VIII-69	Vogelj.
29. Zilverplevier	1	18-X-53	Av. Limb.	61. Gr. Franjepoot	1	13-VIII-69	Vogelj.
	30	11-XI-61	N.H.M.	62. Sneeuwgors	1	2-XII-69	M.v.D.

thologen hebben medegewerkt. Het is een interessante lijst, die vooral de waarde van de Grootte Peel als ornithologisch natuurreservaat sterk naar voren laat treden. (Zie tabel blz. 36).

Volledigheidshalve zij nog gewezen op 18 vogelsoorten die onregelmatig zowel in als buiten de broedtijd vanuit de omgeving de Grootte Peel bezoeken, zowel oude als jonge vogels, om te fourageren t.w. blauwe reiger, boomvalk, ijsvogel, groene specht, grote bonte specht, kleine bonte specht, zwarte specht, woudaapje, kwak, kwartel, turkse tortel, gierzwaluw, boerenzwaluw, huiszwaluw, zwarte mees, glanskopmees, zanglijster en vink.

De Grootte Peel met zijn oppervlakte van nagenoeg 900 ha bevat verschillende landschapsvormen, die ieder min of meer hun eigen karakter dragen. Het Limburgs gedeelte draagt het typisch beeld van de particuliere verving met vele kleinere plassen, waar zich de kokmeeuw-kolonies bevinden. Het Brabantse ge-



Kapmeeuw in zomerkleed.

foto J. van der Kam.

deelte onder Asten is door de machinale turfwinning veel intensiever afgegraven. Daar liggen enkele vennen t.w. Roerdompsven, Steltlopersven, Filose Peel en op kunstmatige wijze is er door indamming de plas „Aan 't Elfde" ontstaan.

Het Elfde vormt in zijn grootste lengten een gelijkzijdige rechthoek van 1200 m. bij 1200 m. De grootste breedte van het water is ongeveer 400 m. De oppervlakte nagenoeg 40 ha. De plas wordt door een dijk, die een goede observatiemogelijkheid biedt in twee delen gescheiden. Hij heeft min of meer een waterregelende functie.

Ornithologisch bezien is deze plas van grote betekenis. Liggend midden in een gebied, waarin open water steeds zeldzamer is geworden, biedt het aan zeer vele watervogels en langs de uitgestrekte oevers ook aan steltlopers een belangrijke roestplaats, speciaal in voor- en najaar tijdens de vogeltrek.

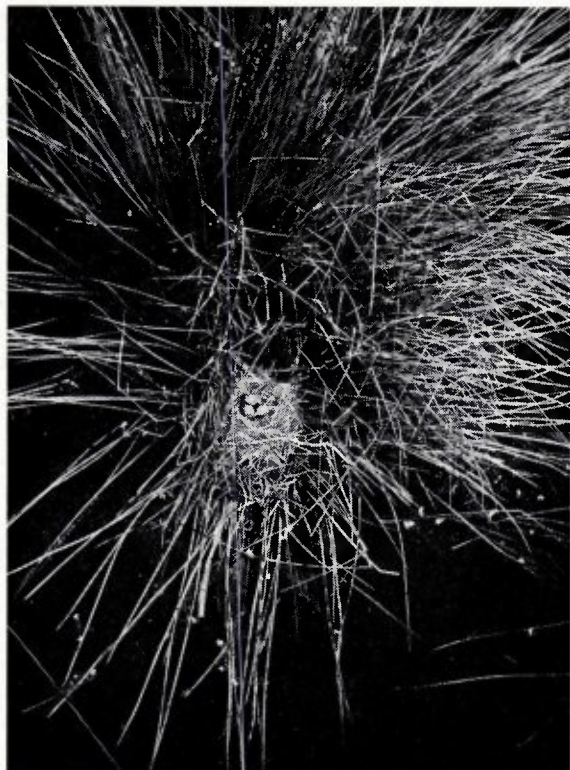
Broedvogels zijn er op deze plas naar verhouding weinig. Wel broeden er futen, dodaars, wilde eenden, wintertalingen, zomertalingen en een enkele kuifeend. Maar door zijn hoge zuurgraad is het water blijkbaar te voedselarm om een grotere groep watervogels daar het broeden aantrekkelijk te maken.

In dit verband leek het interessant om het voedsel, dat door in de peel voorkomende watervogels wordt gebruikt aan een onderzoek te onderwerpen en ziehier het aan K. Bauer — Handbuch der Vögel Mitteleuropas — ontleend resultaat:



Filose Peel met Kokmeeuwenkolonie.

foto Johs.



Nest met eieren van Kokmeeuw.  
foto P. J. van Nieuwenhoven

Fuut — visjes zonder voorkeur, talrijke waterinsecten en hun larven, kikvorsen en hun larven, dagelijks 200 gr.

Dodaars — in de winter — visjes.  
in de zomer — slakken, insecten en hun larven, kikervisjes.

Wilde eend — vroege voorjaar: haast uitsluitend plantaardig voedsel, zaden en overwinterende groene plantendelen. In de loop van het voorjaar: steeds meer plantengroen en in stijgende mate voedsel van dierlijke oorsprong dat in de voorzomer kan oplopen tot 97%, waarbij naast slakken, ook insecten en hun larven een grotere rol spelen. Ook visjes, kikvorsen en hun larven worden dan gaarne geconsumeerd. In de volle zomer en vroege herfst gaat plantaardig voedsel weer een grotere rol spelen en wel in het bijzonder de rijpende vruchten van tal van planten.

Wintertaling — In voorjaar en zomer grotendeels van dierlijke oorsprong.

In de wintermaanden plantaardig.

Zomertaling — Zowel dierlijk als plantaardig. Ook hier weer slakken, wormen, bloedzuigers, insecten, in het bijzonder muggen, kokerjuffers, haften, waterkevers en waterwantsen, vis.

Kuifeenden — Voedsel zowel vegetarisch als dierlijk. Slakken en waterplanten.

Als we nu het door andere eendensoorten, welke niet op het Elfde broeden, in hoofdzaak genoten voedsel bezien, dan levert zulks het volgende resultaat op:

Krakeend — 2% dierlijk, 98% vegetarisch

Smient — vegetarisch, zelden insecten en slakken

Pijlstaart — in hoofdzaak plantendelen, weinig insecten

Slobeend — 65% planten, 35% dierlijk

Tafeleend — overwegend vegetarisch, in trektijd ook slakken, insecten

Witooogend — overwegend vegetarisch

Geoorde fuut — in hoofdzaak dansmuggen en kriebelmugges. Insecten, die van het wateroppervlak worden opgenomen en hun larven. Waterinsecten en larven.

We zien hier dus uit dat de thans op het Elfde broedend voorkomende watervogels zich in de broedtijd in hoofdzaak voeden met dierlijk voedsel. De hoge zuurgraad van het veenwater maakt het voor vissen en vele soorten hogere planten niet leefbaar. De hondsvijl maakt hierop een uitzondering maar het verklaart tevens, waarom zijn verspreidingsgebied zo uiterst beperkt is.

Elders in de peel hebben zure veenplassen, door insijpelen van kunstmeststoffen hun oorspronkelijk karakter reeds lang moeten prijsgeven, zoals het Meerbaansblaak, waar inmiddels tal van waterplanten voorkomen, waartoe ook de vele daar broedende kokmeeuwen, door hun kalkhoudende uitwerpselen natuurlijk het hunne hebben bijgedragen. De op vegetarisch voedsel ingestelde watervogels zullen dus op het Blaak een voor hen meer geschikte broedplaats vinden.

Het „Elfde” is ook van grote betekenis voor de trekvogels. Om slechts enkele te noemen: roodhalsfuut, kuifduiker, purperreiger, krooneend, toppereend, witoogend, grote en zwarte zeeëend, eidereend, zwanen, visarend, kleine jager, witwangster enz.

Van groot belang is het Elfde ook voor de vele rietganzen en kolganzen, die in de wintermaanden soms in 500 tot 600 exemplaren en zelfs meer de verre omtrek van de peel voor fouragering op akkers en weilanden bezoeken en dan tegen de avond van heinde en verre deze plas opzoeken om er de nacht midden op het water door te brengen. Als we daarbij in aanmerking nemen, dat er vóór 1926 praktisch des



winters geen rietgans bij de peel voorkwam, zoals blijkt uit de eerste uitgave 1926 van de Avifauna van Hens, dan zien we daaruit ook het belang van de Grootte Peel voor de vogelstand in zijn huidige ontwikkeling.

Naast het Elfde ligt in het Brabantse deel van dit natuureservaat het z.g. *Roerdompsven*, waar o.m. in 1969 door M. van Deursen een vijftal broedgevallen van de Roerdomp werd geconstateerd. Als we daarbij in aanmerking nemen, dat het aangrenzende België in zijn totaliteit slechts 25 - 30 broedparen dezer soort telt, volgt hieruit weer het grote belang van dit gebied voor het instandhouden van zeldzame vogelsoorten. Dit ven herbergt ook vele zangvogelsoorten o.a. sprinkhaanrietzanger en snor.

Het *Steltlopersven* is een ondiepe pool, welke steeds drassig is, met boven het water uitstekende pollen en die in de trektijd op steltlopers van velerlei aard in tientallen soorten een grote aantrekkingskracht uitoefent. Door ver-

droging en begroeiing is dit ven bezig sterk van karakter te veranderen. Wil het echter zijn oorspronkelijke aantrekkingskracht op deze buitengemeen interessante vogelgroep blijven uitoefenen, zo zal hier toch de helpende hand moeten worden geboden.

Belangrijke waarnemingen aan dit ven zijn o.m. rosse grutto, kleine strandloper, Bonaparte's strandloper en vele andere.

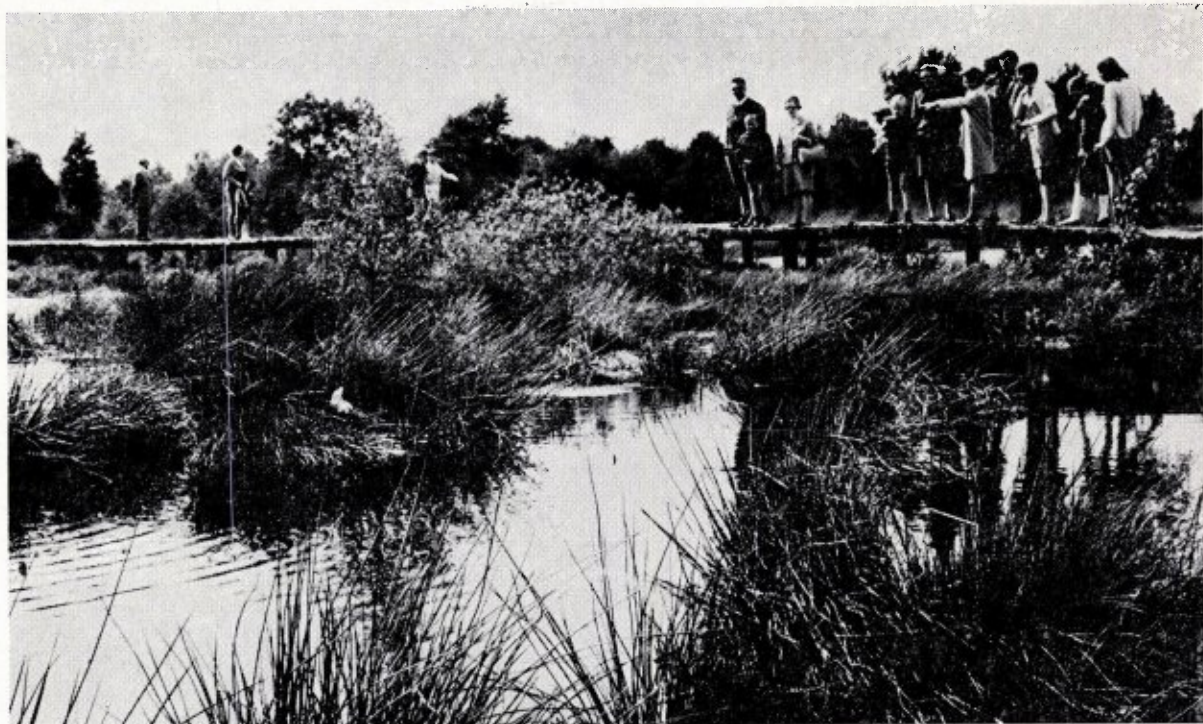
Eveneens in het Brabants gedeelte van de Grootte Peel ligt de *Filose Peel*, ook een drassig terrein, dat vele steltlopers aantrekt o.a. bokje en breedbekstrandloper e.v.a.

Voor mij ligt het bij Elsevier verschenen prachtwerk „Europa” uit de serie „Werelddelen”, een fascinerend boek, waarin uitvoerig wordt ingegaan op het leven in de Venen en Meren van Noord-Europa, waarbij de flora en fauna van dat uitgestrekte gebied nader wordt besproken. En als ik dan uit die beschrijving



Sneeuwlandschap aan het Elfde.

foto P. J. van Nieuwenhoven.



Knuppelbrug in de Grootte Peel.

foto J. Th. ter Horst.

de planten en vogels in gedachte aan mij zie voorbijgaan dan is het haast verbluffend hoeveel punten van overeenstemming er blijken te bestaan met onze Grootte Peel.

Als het daar dan gaat over het voorkomen van broedvogels als:

groenpootruiters, bosruiters, oeverlopers, wintertalingen, brilduikers, rietzangers, blauwborstjes, gele kwikstaarten, rietgorzen, bruine kiekendieven, rietganzen, korhoenders, visarenden, nonnetjes, grote zaagbekken, slobenden, pijlstaarten, smienten en wilde eenden dan zijn dat allemaal, zonder uitzondering, vogels, die op hun trek naar het zuiden de Peel bezoeken.

Als men deze vogels in het hoge noorden zou willen ontmoeten zou men maandenlang door een onbewoonbaar gebied moeten trekken onder grote inspanning, ten prooi aan zwermen gonzende muskieten en dan nog voor een groot deel het gestelde doel missen. Hier blijkt toch wel overduidelijk de natuurhistorische waarde van onze peel.

Wanneer de vogels, uit het hoge noorden komend, vermoeid en hongerig hier neerstrijken, dan zal er veel zijn, dat hen aan hun geboorteland: de uitgestrekte toendragebieden en de grote taiga van het noorden zal herinneren.

Grote delen van Scandinavië zijn begroeid met licht berkenbos afgewisseld met veen, moerassen en meren, aansluitend aan het Euraziatische naaldboomwoud tot aan de Grote Oceaan toe. De veengebieden zijn er ontzaggelijk groot en ze strekken zich uit tot aan de Oeral. Men mag aannemen dat dit landschap nog eeuwenlang aan deze vogels broedgelegenheid zal verschaffen. Maar laat men nu dan zorgen, dat hun roestplaats intact blijft.

Gelukkig is de Grootte Peel bij Staatsbosbeheer in goede handen. Ontzettend veel heeft deze instelling gedaan om dat alles veilig te stellen. Met groot ter zake kundig inzicht heeft zij haar schouders gezet onder het behoud van dit reservaat zijnde een waarachtig monument van, maar ook voor Staatsbosbeheer en zijn medewerkers!



Stichting  
HET  
LIMBURGS  
LANDSCHAP

Natuur en Landschap zijn steeds onafscheidelijk verbonden en beider belangen gaan altijd samen. Door bescherming van het landschap wordt ook de planten- en dierenwereld in bescherming genomen. Steunt daarom de Stichting „Het Limburgs Landschap” in haar streven en geeft U op als contribuant aan het secretariaat.

Minimum bijdrage per jaar f 10.— over te maken op postgiro no 103.86.04.

Secretariaat:

**DEKEN v. OPPENSINGEL 23, TEL. 04700-17868  
VENLO**



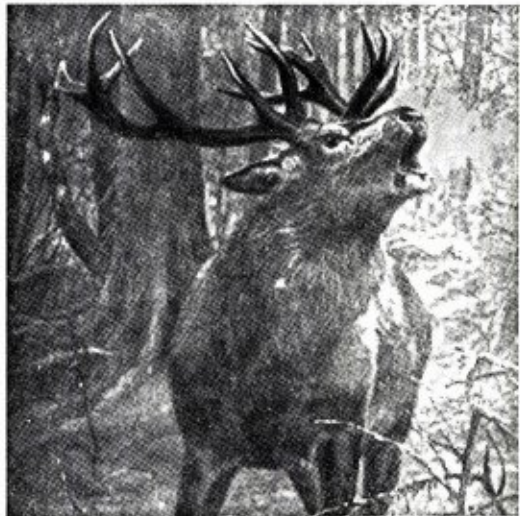
HET BIER WAAR LIMBURG TROTS OP IS

**DRUKKERIJ GOFFIN**

**MAASTRICHT**

*DRUKKERS VAN DIT BLAD*

**NIJEWSTRAAT 9 - TEL. 12121**



In ons zoölogicum bevinden zich circa 600 opgezette dieren o.a. leeuwen, beren, giraffen, ooievaars, kraanvogels etc., welke wij door geheel Europa verhuren, aan exposities, musea, scholen, universiteiten en winkelbedrijven, waar ze respectievelijk gebruikt worden voor onderwijsdoeleinden en als blikvangers.

Verder hebben wij in voorraad: schedels, skeletten, huiden, geprepareerde zoogdieren, vogels en uitheemse gebruiksvoorwerpen, welke wij ter verkoop aan te bieden hebben.

Bezoekt ons Wereld Dieren Panorama  
**Zoölogisch Museum**  
Kloosterweg Valkenburg Tel. 04406-3346  
**UNIEK IN NEDERLAND**

Ministerieel erkend zoölogisch preparateursbedrijf en vellenbereiderij

**JAC. BOUTEN (v/h Leo Bouten)**

Veegtesstraat 13 (Industrieterrein de Veegtes) Venlo Telefoon (04700) - 1 23 03

VOOR MAASTRICHT  
UW HOTEL



\* BEAUMONT \*

STATIONSTRAAT  
TELEFOON 04400-16285

HET MAANDBLAD

# BLIIDORP GELUIDEN

ZAL OOK U  
INTERESSEREN



Het brengt U artikelen over het doen en laten van allerlei exotische dieren zoals dat in een diergaarde van nabij kan worden gadege- slagen en over uitheemse gewassen in hun omgeving. De kosten bedragen slechts f 2.50 per jaar. Proefnum- mer wordt U op aanvraag gaarne toegezonden.

STICHTING KONINKLIJKE ROTTERDAMSE DIERGAARDE

Tel.: 282965 Giro: 384741

*Bezoekt de toonkamers der*



Alle elektrische toestellen, die de huisvrouw het werk kunnen verlichten, zijn aldaar, zonder verplichting tot kopen, in werking te zien.

Zeer ruime sortering wasmachines, was- centrifuges, fornuizen, komforen, stofzuigers, koelkasten, kachels, strijkijzers, enz. enz.



MAASTRICHT, Wolfstraat 20  
ROERMOND, Neerstraat 40  
VENRAY, Paterstraat 23

ZEER GUNSTIGE  
BETALINGSVOORWAARDEN